

आपत्कालीन संचार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन मापदण्ड,
२०७५



विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन
कार्यकारी समिति
गृह मन्त्रालय
नेपाल
स्वीकृत मिति २०७५।१२।२२

विपद्मा विशेष गरी पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्यका लागि National Emergency Operation Center (NEOC) को स्थापना सन् २०१० डिसेम्बर महिनामा भई सञ्चालित छ । यसले हालै प्रदेश तहमा रहेका ५ वटा REOC हरू र जिल्ला तहमा रहेका ४९ वटा DEOC हरूसँग समन्वय गरी सूचना आदान प्रदान गर्न NEOC मा रहेको HF Radio सेटको प्रयोग गरी रहेको छ । यसलाई अब अन्य प्रदेश र जिल्लाहरूमा पनि आपत्कालीन केन्द्रहरू (EOCs) स्थापना गर्दा थपै लैजानु पर्ने हुन्छ ।

त्यसै गरी NEOC मा रहेको २ वटा VHF मध्ये एउटा VHF सेट मार्फत नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल र राष्ट्रिय भूकम्प मापन केन्द्रको काठमाण्डौ स्थित सम्बन्धित एकाइहरूमा सम्पर्क गर्न सकिन्छ जसको लागि १/१ थान Hand Set NEOC बाट उपलब्ध गराइएको छ । अर्को VHF सेट मार्फत UN Resident/Humanitarian Co-ordinator को कार्यालय पुल्चोक सँगमात्र सम्पर्क हुन्छ ।

यी संचार साधन संयन्त्रहरूको रेडियो विवरण र Frequency सहितको अनुमती गृह मन्त्रालयको नाममा संचार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालयले मिति २०६९।५।१७ मा दिएको छ । जसको क्षमता आदि उक्त अनुमति पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

नेपाल संघीय ढाँचामा परिणत भई सकेपछि विपद् व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ समेतबाट प्रदान भएबाट विभिन्न स्थानीय तहहरूले पनि HF Set तथा Frequency को अनुमति पाउन भनि सिफारिस माग गर्दै गृह मन्त्रालयमा पत्राचार गर्न थालेका छन् । यस्तो निवेदन शंखरापुर, चाँगुनारायण र ललितपुर नगरपालिकाबाट प्राप्त भएको छ ।

यसर्थ

विपद् व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने केन्द्रिय तहको समन्वयकारी भूमिका यसको प्रयोग सम्बन्धी संवेदनशीलता अन्तर निकाय समन्वय र तहगत व्यवस्थापनमा दृष्टिकोण समेतबाट पर्याप्त विप्लेषण गरेर मात्र Frequency तथा उपकरणहरूको अनुमति दिन र यसलाई राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको संचार प्रणालीसँग आवद्धता समेत गराउन अध्ययन गरी मापदण्ड (Guideline) तयार गर्न उपयुक्त हुने देखि सोको तयारीको लागि देहाय अनुसारको समिति देहायको कार्यक्षेत्र सहित गठन गर्नु उपयुक्त हुने देखि निर्णयार्थ पेश गरेको छु ।

आपत्कालीन संचार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन मापदण्ड, २०७५

स्वीकृत मिति २०७५।१२।२२

विपद् व्यवस्थापनमा प्रयोग हुने आपत्कालीन संचारलाई व्यवस्थित गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय स्तरका आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूका बीचको संचार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन सम्बन्धी मार्गनिर्देशन गरी आपसी समन्वय, एकरूपता र गुणस्तरीयता कायम गर्न वाञ्छनीय रहेकोले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ८ (द) र दफा ४८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कार्यकारी समितिले यो 'आपत्कालीन संचार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन मापदण्ड, २०७५' तर्जुमा गरी जारी गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस मापदण्डको नाम 'आपत्कालीन संचार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन मापदण्ड, २०७५' रहेको छ ।

(२) यो मापदण्ड कार्यकारी समितिबाट स्वीकृत भएको मितिबाट लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा ;

- (क) "कार्यकारी समिति" भन्नाले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा ६ बमोजिमको कार्यकारी समिति सम्झनु पर्नेछ ।
- (ख) "रेडियो यन्त्र" भन्नाले लगातार तारको जोडाई विना रेडियो तरंगद्वारा शब्द, चित्र वा संकेत प्राप्त गर्ने वा पठाउने कामको निमित्त प्रयोग गरिने यन्त्रहरूको एकिकृत रूप सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "फ्रिक्वेन्सी" भन्नाले संचार सम्पर्क स्थापित गर्न तोकिएको एउटा रेडियो तरङ्ग सम्झनु पर्दछ, जसले निश्चित समयमा निश्चित दुरी पार गर्दछ ।
- (घ) "HF, VHF र UHF" भन्नाले संचारका लागि प्रयोग हुने क्रमशः High Frequency, Very High Frequency र Ultra High Frequency भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

३. राष्ट्रिय, प्रदेश तथा स्थानीय आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्रहरूबीच हुने संचार प्रणालीको ढाँचा :

(१) राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले संघीय स्तरमा रहेका आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरू, सुरक्षा निकायहरू, प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरू र जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूबीच रेडियो यन्त्रमार्फत संचार सम्पर्क स्थापित गर्नेछ । यस्तो संचार सम्पर्क गर्दा देहाय अनुसार फ्रिक्वेन्सी व्यवस्थापन गरिनेछ ।

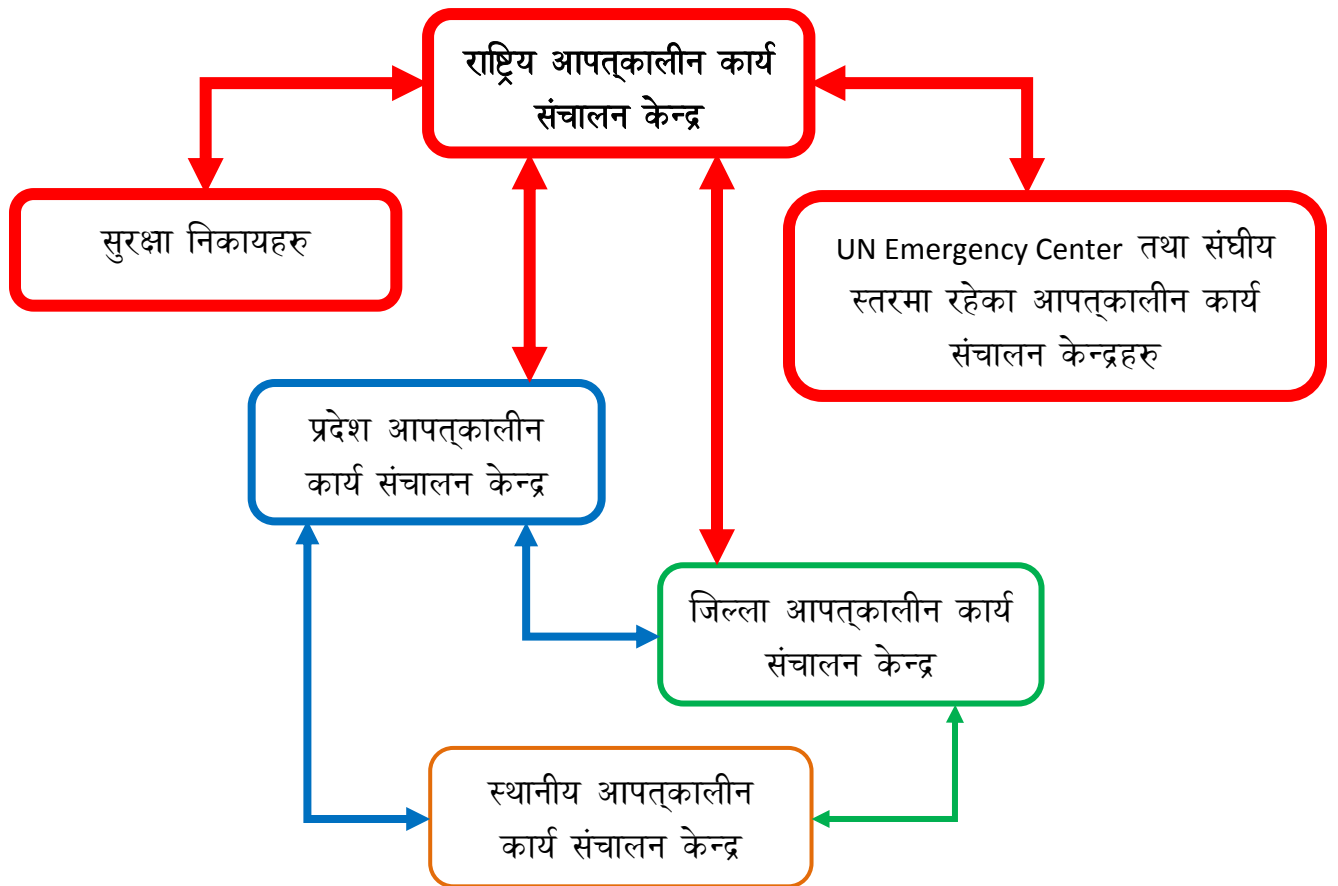
क. राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूसँग रेडियो यन्त्रको साझा फ्रिक्वेन्सी मार्फत संचार सम्पर्क गर्नेछ ।

ख. राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूसँग रेडियो यन्त्रको छुट्टै साझा फ्रिक्वेन्सी मार्फत संचार सम्पर्क गर्नेछ । यस्तो छुट्टै साझा फ्रिक्वेन्सी स्थापना भइ नसकेको हकमा जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूसँग स्थापना गरेको रेडियो यन्त्रको साझा फ्रिक्वेन्सीमार्फत नै प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रसँग संचार सम्पर्क गरिनेछ ।

(२) प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले सम्बन्धित प्रदेश भित्रका जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरु तथा स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूसँग समन्वय गरी रेडियो यन्त्रमार्फत संचार सम्पर्क स्थापित गर्न सक्नेछ ।

(३) यस संचार प्रणालीको ढाँचाले आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रबीच रेडियो यन्त्रबाहेकका अन्य संचारका साधनहरुबाट हुने सूचना आदान प्रदानलाई बाधा पार्ने छैन ।

(४) रेडियो यन्त्रमार्फत हुने समग्र संचार प्रणालीको ढाँचा देहायानुरूपको हुनेछ ।



चित्र १ :- आपत्कालीन संचार प्रणालीको समग्र ढाँचा

४. स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रको संचार सम्बन्धी मानवस्रोत व्यवस्थापन : (१)
स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूमा देहायको योग्यता भएका कम्तीमा २ जना कर्मचारी सूचना तथा संचार व्यवस्थापन कार्यका लागि तोकिएको छन् ।

- क. रेडियो संचार ग्रेड III स्तरको तालिम प्राप्त गरेको ।
- ख. कम्प्युटर सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान भएको ।
- ग. रेडियो यन्त्र प्रयोग तथा संचालनमा कम्तीमा २ वर्ष कार्य अनुभव भएको ।
- घ. कक्षा १० वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको ।
- ङ. फौजदारी कसुरमा सजाय नपाएको ।

(२) सूचना तथा संचार व्यवस्थापन कार्यमा खटिएको कर्मचारीले स्थानीय तहमा हुने सबै प्रकारका विपद् सम्बन्धी सूचना सङ्कलन गरी स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रको विपद् सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन गर्न सहयोग गर्नेछ। सूचना तथा संचार व्यवस्थापन कार्यमा खटिएको व्यक्तिको गोपनीयता तथा सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू देहाय अनुसार हुनेछ ।

- क. रेडियो सेटको अधिकतम प्रयोग गरि सूचना चुहावट हुने अन्य प्रविधिको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्नु पर्नेछ ।
- ख. रेडियो सञ्चार अवरुद्ध भएको अवस्थामा सूचना अधिकृतको नेतृत्वमा रहि प्राप्त ज्ञान र सीपका आधारमा सञ्चार सम्पर्कका लागि वैकल्पिक सञ्चार माध्यम स्थापित गर्नु पर्नेछ ।
- ग. रेडियो फ्रिक्वेन्सीको गोपनीयतालाई मध्यनजर गरी नेपाल सरकारले तोकेको साझा फ्रिक्वेन्सीमा सञ्चार सम्पर्क कायम गर्नु पर्नेछ ।
- घ. सूचना अधिकृतको निर्देशनमा सूचनाको प्राप्ति र सूचनाको बाह्य प्रवाहको उपयुक्त व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- ङ. संचार कक्षमा राखिने विभिन्न निकायहरूको सम्पर्क संकेत (कल साईन) तथा संकेत नम्बर सम्बन्धी विवरणहरूमा अनधिकृत व्यक्तिहरूको पहुँच नहुने सुनिश्चितता गर्नु पर्नेछ ।
- च. विपद्को सूचना सम्बन्धमा Intelligence secrecy प्रति संवेदनशील हुनु पर्नेछ ।
- छ. रेडियो सेटबाट मिलाप कायम गर्ने अवस्थामा आवश्यक पर्ने Power Supply को उचित व्यवस्था भएको एकिन गर्नु पर्नेछ ।

५. संचार उपकरण संचालन गर्नका निम्ति आवश्यक स्रोत, सामग्री तथा उपकरण : (१) राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र र सम्बन्धित प्रदेश भित्रका जिल्ला र स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूसँग सम्पर्क गर्नका निम्ति प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रमा आवश्यकता अनुसार

HF/VHF/UHF रेडियो यन्त्र रहने छन् । राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रसँग सम्पर्क गर्ने रेडियो यन्त्रमा सबै प्रदेशका आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूका रेडियो यन्त्रहरू आबद्ध हुनेछन् ।

(२) राष्ट्रिय, प्रदेश जिल्ला र स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूमा विपद्को प्रभाव (Disaster Impact) एकै किसिमको पर्न सक्ने कुरालाई मध्यनजर राखी संचार सामग्री तथा उपकरण, सुचना प्रविधि प्रणाली र व्याकअप पद्धतीका सामग्री एकै किसिमको (Interoperable) हुनु पर्नेछ ।

(३) राष्ट्रिय, प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूमा संचारसँग सम्बन्धित स्रोत, सामग्री तथा उपकरणहरू क्रमशः अनुसूची १, अनुसूची २, अनुसूची ३ र अनुसूची ४ बमोजिम हुनेछन् । यस्ता सामग्रीहरूको प्रयोग गर्दा संचालन तथा व्यवस्थापनमा दखल भएका दक्ष जनशक्तिहरूबाट गर्नु पर्नेछ ।

६. रेडियो यन्त्र राख्न तथा प्रयोग गर्न अनुमति लिनु पर्ने : आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रमा रेडियो यन्त्र राख्न तथा प्रयोग गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति (लाइसेन्स) लिनु पर्नेछ । सो सम्बन्धी जानकारी नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयलाई दिनुपर्नेछ ।

७. सुरक्षा र अनुमतिपत्र सम्बन्धमा : आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रमा प्रयोग गरिएको रेडियो यन्त्रको भरपर्दो सुरक्षा व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यसलाई कुनै प्रतिकूल अवस्थामा पनि अवाञ्छित व्यक्ति वा समूहको पहुँचबाट टाढा राख्नु पर्नेछ । साथै रेडियो यन्त्रहरूको सुरक्षाको निम्ति अर्थिङ्ग (Earthing) को अनिवार्य व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । रेडियो यन्त्र राख्न तथा प्रयोग गर्न प्राप्त अनुमति पत्र सञ्चार कक्षमा राख्नुपर्ने छ ।

८. विपद् बाहेकका क्रियाकलापमा रेडियो यन्त्र प्रयोग गर्न बन्देज : विपद् सम्बन्धी सूचना आदान प्रदान गर्न तथा रेडियो यन्त्र परीक्षण गर्न बाहेक अन्य क्रियाकलापमा रेडियो यन्त्रको प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

९. तालिम तथा क्षमता विकास : आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रको सूचना तथा संचार व्यवस्थापन कार्यमा खटिने कर्मचारीहरूलाई सम्बन्धित केन्द्रले समय समयमा अभिमुखीकरण र पुर्नताजगी तालिम तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रममा सहभागी गराउनु पर्नेछ ।

१०. बाधा अड्कन फुकाउने : आपत्कालीन सञ्चार प्रणालीको तहगत आबद्धता र संचालन मापदण्ड, २०७५ कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयले आवश्यक निर्णय गर्न सक्नेछ ।

११. विविध : (१) प्रदेश र जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूको सम्पर्क संकेत (कल साइन) राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(२) स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूको सम्पर्क संकेत (कल साइन) राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रसँगको समन्वयमा सम्बन्धित प्रदेश आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) सुरक्षा निकायहरूको आपसी समन्वयमा विपद् सम्बन्धी सूचनामा एकरूपता आउने गरी आधिकारीक सूचना मात्र सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

(४) आपत्कालीन अवस्थामा आधिकारीक सूचनाहरू एफ.एम. रेडियो मार्फत प्रशारण गर्न जिल्ला भित्र रहेका केही एफ.एम. रेडियो स्टेशनहरूमा जिल्ला वा स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रको सहयोगमा रेडियो यन्त्र जडान गर्न सकिने छ । रेडियो यन्त्र जडान गरिने एफ.एम. रेडियोहरूको छनौट जिल्ला र स्थानीय आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रहरूको आपसी समन्वयमा हुनेछ । विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी आधिकारीक सूचनाहरू प्रशारण गर्न सहयोग गर्नु एफ.एम. रेडियोहरूको कर्तव्य हुनेछ ।

(५) रेडियो यन्त्रमार्फत हुने सञ्चार सम्बन्धी अन्य व्यवस्था संघीय ऐनमा तोकिएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची १

राष्ट्रिय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा संचारसँग सम्बन्धित स्रोत, सामग्री तथा उपकरणहरू

क. संचार सामग्री उपकरण

१. टेलिफोन
२. टेलिभिजन
३. रेडियो यन्त्र (आवश्यकता अनुसार HF/VHF/UHF Base Set, Repeater र Handheld Set)
४. मेघा फोन (Mega Phone)
५. प्रोजेक्टर
६. सेटेलाइट फोन आवश्यकता अनुसार
७. ल्यापटप कम्प्युटर
८. डेस्कटप कम्प्युटर
९. प्रिन्टर
१०. फ्याक्स
११. इन्टरनेट

ख. सूचना प्रविधि प्रणाली

१. विपद् व्यवस्थापन वेबसाइटहरू
२. सर्भर
३. डिजिटल सूचना पाटी आवश्यकता अनुसार

ग. ब्याकअप पद्धती

१. जेनरेटर
२. इन्धन भण्डारण (कम्तीमा ५००० लि. क्षमताको इन्धन भण्डारण टयाङ्की)
३. सौर्य उर्जा (१०० एम्पीयरको ८ थान ब्याट्री सहित १०० वाटको २ थान Solar Panel)

अनुसूची २

प्रदेश आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा संचारसँग सम्बन्धित स्रोत, सामग्री तथा उपकरणहरू

क. संचार सामग्री उपकरण

१. टेलिफोन
२. टेलिभिजन
३. रेडियो यन्त्र (आवश्यकता अनुसार HF/VHF/UHF Base Set, Repeater र Handheld Set)
४. मेघा फोन (Mega Phone)
५. प्रोजेक्टर
६. सेटेलाइट फोन आवश्यकता अनुसार
७. ल्यापटप कम्प्युटर
८. डेस्कटप कम्प्युटर
९. प्रिन्टर
१०. फ्याक्स
११. इन्टरनेट

ख. सूचना प्रविधि प्रणाली

१. विपद् व्यवस्थापन वेबसाइटहरू
२. सर्भर
३. डिजिटल सूचना पाटी आवश्यकता अनुसार

ग. ब्याकअप पद्धती

१. जेनरेटर
२. इन्धन भण्डारण (कम्तीमा ३००० लि. क्षमताको इन्धन भण्डारण टयाङ्की)
३. सौर्य उर्जा (१०० एम्पीयरको ८ थान ब्याट्री सहित १०० वाटको २ थान Solar Panel)

अनुसूची - ३

जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्रमा संचारसँग सम्बन्धित स्रोत, सामग्री तथा उपकरणहरू

क. संचार सामग्री उपकरण

१. टेलिफोन
२. टेलिभिजन
३. रेडियो यन्त्र (आवश्यकता अनुसार HF/VHF/UHF Base Set, Repeater र Handheld Set)
४. मेघा फोन (Mega Phone)
५. प्रोजेक्टर
६. सेटेलाइट फोन आवश्यकता अनुसार
७. ल्यापटप कम्प्युटर
८. डेस्कटप कम्प्युटर
९. प्रिन्टर
१०. फ्याक्स
११. इन्टरनेट

क. सूचना प्रविधि प्रणाली

१. विपद् व्यवस्थापन वेवसाइटहरू
२. सर्भर
३. डिजिटल सूचना पाटी आवश्यकता अनुसार

ख. ब्याकअप पद्धती

१. जेनरेटर
२. इन्धन भण्डारण (कम्तीमा २००० लि. क्षमताको इन्धन भण्डारण टयाङ्की)
३. सौर्य उर्जा (१०० एम्पीयरको ८ थान ब्याट्री सहित १०० वाटको २ थान Solar Panel)

अनुसूची - ४

स्थानीय आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा संचारसँग सम्बन्धित स्रोत, सामग्री तथा उपकरणहरू

क. संचार सामग्री उपकरण

१. टेलिफोन
२. टेलिभिजन
३. रेडियो यन्त्र (आवश्यकता अनुसार HF/VHF/UHF Base Set, Repeater र Handheld Set)
४. मेघा फोन (Mega Phone)
५. प्रोजेक्टर
६. सेटेलाइट फोन आवश्यकता अनुसार
७. ल्यापटप कम्प्युटर
८. डेस्कटप कम्प्युटर
९. प्रिन्टर
१०. फ्याक्स
११. इन्टरनेट

ख. सूचना प्रविधि प्रणाली

१. विपद् व्यवस्थापन वेवसाइटहरू
२. सर्भर
३. डिजिटल सूचना पाटी आवश्यकता अनुसार

ग. ब्याकअप पद्धती

१. जेनरेटर
२. इन्धन भण्डारण (कम्तीमा १५०० लि. क्षमताको इन्धन भण्डारण टयाङ्की)
३. सौर्य उर्जा (१०० एम्पीयरको ८ थान ब्याट्री सहित १०० वाटको १ थान Solar Panel)